

**The NATO Role in Promotion of Geoeconomic Security at Regional
Level – The Black Sea Region Case-Study**

ნატოს როლი გეოეკონომიკური უსაფრთხოების მიღწევის საქმეში: რეგიონული დონე
- შავიზღვისპირეთის შემთხვევა

Vakhtang Maisaia

Professor, Caucasus International University (CIU)

Ph.D. in Political Science, Georgia; Expert of

Georgian National Academy of Sciences

Tel: +995 599 40 22 52

e-mail: vakhtang.maisaia@ciu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-003-3674-3570>

Alika Guchua

PhD, Associate Professor at Caucasus International

University - Tbilisi, Head of the Strategic Studies Institute

for Research CBRN Threats and Risks

e-mail: alika_guchua@ciu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0347-9574>

Galaktion Maisaya

PhD student of Political Science of

Caucasus International University.

e-mail: galaktion.maisaia@ciu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6851-0790>

Abstract: having considered current changes in the system of contemporary international security where geopolitical indicators have shifted in favour to geoeconomic ones, factor of geoeconomic security and geoeconomic phenomenon as such increased steadily. Namely the geoeconomic security became omnipotent for such state as is Georgia which is under occupation from by the Russian Federation and the occupation is hampering process of fully realization of Georgia’s national interests at any level. Mainly due to the fact that Georgia is striving to achieve NATO membership and Russia considers the one as violation of its so-called “vital zone of influence”. The Russo-NATO confrontation area has already become the Black Sea Area. Even the NATO declared the area as geostartegically and geoeconomically vital space and even introduced special jargon “the Black Sea Security Dimension”. One of the aspects of the dimension consisted of geoeconomic security as the NATO seeks to achieve its strategic interests in aegis of the zone not only by political-military means but also political, economic and diplomatic means.

Key words: *geoeconomic security, international security, Georgia, “Black Sea Security Dimension”, NATO, Russia.*

ვახტანგ მაისაია

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
პროფესორი, პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ექსპერტი
ტელ: +995 599 40 22 52

ელ-ფოსტა: vakhtang.maisaia@ciu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-003-3674-3570>

ალიკა გუჩუა

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, კავკასიის საერთაშორისო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ქიმიური, ბიოლოგიური,
რადიოლოგიური და ბირთვული საფრთხეების სტრატეგიული
კვლევების ინსტიტუტის ხელმძღვანელი

ელ-ფოსტა: alika_guchua@ciu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0347-9574>

გალაქტიონ მაისაია

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორანტი

ელ-ფოსტა: galaktion.maisaia@ciu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6851-0790>

აბსტრაქტი: მიმდინარე საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემაში შეიცვალა გეოპოლიტიკური კოორდინატა ელემენტები და მან მიიღო უფრო დინამიური, მობილური, მაგრამ ნაკლებად პროგნოზირებული ტენდენცია. გეოეკონომიკის და გეოეკონომიკური უსაფრთხოების განხილვისას კარგად წარმოჩინდება, აღნიშნული ფენომენის მნიშვნელობა საერთაშორისო ურთიერთობებში, ეროვნული უსაფრთხოების საკითხების გადაჭრაში და გეოპოლიტიკური მიზნების წარმატებით მიღწევაში. განსაკუთრებით სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოს მსგავსი ქვეყნისთვის, რომელსაც უამრავი გამოწვევების წინაშეა, როგორც პოლიტიკური, ისე ეკონომიკური თვალსაზრისით, სწორი პოლიტიკის განსაზღვრა და მისი იმპლემენტირება. ქვეყანა, რომელიც ოკუპირებულია მტრულად განწყობილი მსოფლიოში ერთერთი ძლიერი სახელმწიფოს მიერ, და ამავე დროს გაცხადებული აქვს ამავე ქვეყნის მოწინააღმდეგის (ნატოს) კურსი, რთულ და რიგ საკითხებში,

გამოუვალ სირთულეების წინაშეა. ამიტომაც რუსეთ-ნატოს დაპირისპირება უკეთ წარმოჩინდება შავი ზღვის გეოპოლიტიკური სივრცის ფარგლებში, რომლებიც ორივე აქტორისთვის წარმოადგენს ძალიან მნიშვნელოვან და სასიცოცხლო არეალი. ამ კუთხით, მაშინ როდესაც შავიზღვისპირეთს, ნატოს კლასიფიკაციის მას უკვე მიენიჭა ე.წ. „შავი ზღვის უსაფრთხოების“ განზომილების სტატუსი, ასეთ დაპირისპირების კონტურები ატარებს უკვე გეოეკონომიკური უსაფრთხოების სახეს. ნატო ცდილობს, რომ თავისი აქტიური ღონისძიებების, მათ შორის პოლიტიკური და დიპლომატიური და არა მარტო სამხედრო-პოლიტიკური ხასიათის, მეშვეობით მიაღწიოს შავიზღვისპირეთში სტაბილურობის პირობებს.

საკვანძო სიტყვები: *საერთაშორისო უსაფრთხოება, ნატო, გეოეკონომიკური უსაფრთხოება, შავიზღვისპირეთი, ეროვნული უსაფრთხოება, სასიცოცხლო არეალი.*

შესავალი: გეოეკონომიკა, როგორც ცალკე მეცნიერება XX საუკუნის ბოლოს წარმოიშვა და ადამიანსა და სივრცეს შორის ურთიერთქმედებას შეისწავლის. გეოეკონომიკური მეცნიერების ჩამოყალიბება გლობალური ეკონომიკური პრობლემების წარმოშობას უკავშირდება. თანამედროვეობის დამახასიათებელი ნიშანი გახდა ხელისუფლებასთან ბრძოლის სიმძიმის ცენტრის გადატანა ეკონომიკურ სფეროში. პრობლემები, რომლებიც საუკუნობით იარაღის ძალით წყდებოდა, ბოლოს და ბოლოს ფინანსებისა და ინფორმაციის საფუძველზე წყდება. ეკონომიკურმა ომებმა ბევრად შეცვალა ჩვეულებრივი საბრძოლო ომები (ბახტაძე, ვეშაპიძე, ზუბიაშვილი, 2021:5). მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს გეოეკონომიკური უსართხოების ტერმინის შეჯერებული დეფინიცია, ჩვენ შეგვიძლია ასე წარმოვადგინოთ - ესაა ეკონომიკური ინსტრუმენტების გამოყენებით გეოპოლიტიკური მიზნების მიღწევის საშუალება. სხვათა მოსაზრებით, არსებობს ამ ორი მიმართულების საწინააღმდეგო კავშირი: მოქნილი გეოპოლიტიკური მექანიზმებით ხდება გეოეკონომიკური მიზნების მიღწევა. საერთო ჯამში, გეოეკონომიკა შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც საერთაშორისო ეკონომიკის, გეოპოლიტიკის და სტრატეგიის ურთიერთკავშირი. ტერმინის მრავალმხრივი გამოყენება დაკავშირებულია ორ ფაქტორთან: ჩინეთის აღზევებამ, რომელიც სულ უფრო ფართოდ იყენებს ეკონომიკურ ინსტრუმენტებს პოლიტიკური ძალაუფლების განსამტკიცებლად, და მეორე - სახელმწიფო კაპიტალის და სახელწიფო საწარმოების აღორძინება ნიშნავს სახელწიფოს აქვს დიდი ეკონომიკური რესურსი და გლობალური სავაჭრო კავშირების და ფინანსური ბაზრების ღრმა ინტეგრაციამ გეოეკონომიკური ინსტრუმენტების გამოყენება უფრო აქტუალური გახადა. XX საუკუნის დასაწყისში, აშშ-ს ენერგეტიკის უმეტესი ნაწილის

წარმოება ხდებოდა დიდი ორთქლის ქვაბებში, რომლებიც იკვებებოდნენ წიაღისეულით, განსაკუთრებით ქვანახშირით. ელექტროენერჯის წარმოების ალტერნატიული წყარო შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას კინეტიკური ენერჯია და ჰაერის ცირკულაციისგან. დედამიწაზე არსებული სითბო ასევე განიხილება ელექტროენერჯის (გეოთერმული ენერჯია) წარმოების წყაროდ, როგორც განახლებადი ენერჯის პროცესი. მიუხედავად იმისა, რომ რიგი თეორიების მიხედვით ადგილობრივი გეოთერმული ენერჯია დროთა განმავლობაში დაქვეითდება, მისი სითბოს სიმრავლისა და მასშტაბების გათვალისწინებით, გეოთერმული ენერჯია შეიძლება ჩაითვალოს "განახლებადად" (Renewable Power Pathways, 2020: 54).

გეოეკონომიკური უსაფრთხოების პოლიტიკა

ინდუსტრიული რევოლუციის შემდეგ საწვავის და ელექტროენერჯის წარმოება და მოხმარება აშშ-ს ეკონომიკის დიდ სექტორს შეადგენდა. ენერჯია სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა აშშ-ს ეკონომიკის (ისევე როგორც ყველა მძლავრი ინდუსტრიის მქონე ქვეყნების) პრაქტიკულად ყველა სექტორისთვის. მაგალითად, 1997 წელს, შეერთებულ შტატებში ინდუსტრიული ელექტროენერჯის ხარჯებმა 214 მილიარდ აშშ დოლარს მიაღწია. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ს ეკონომიკის სტრუქტურა მკვეთრად შეიცვალა ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში იმის გათვალისწინებით, რომ მძიმე ინდუსტრიაზე დაფუძნებული ეკონომიკა, ჩაანაცვლა ინფორმაციასა და მომსახურებაზე დამოკიდებულმა ეკონომიკამ (თუმცა ინდუსტრიული წილი, ჯერ კიდევ აღემატება), ენერჯის, განსაკუთრებით ელექტროენერჯის როლი კვლავ მნიშვნელოვანია რჩება. ხელმისაწვდომი, ეკოლოგიურად სუფთა (მწვანე ენერჯია) ენერჯის არსებობას უმთავრესი მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის ეკონომიკურ კეთილდღეობასა და ცხოვრების ხარისხში. ფაქტობრივად, მზარდი ინფორმაციის, მომსახურების და სხვა მსუბუქი ინდუსტრიული სექტორების ფონზე, აღნიშნული სექტორები, ისევე როგორც ზოგიერთი სამრეწველო სექტორი, ელექტრიფიკაციის (ეკონომიკაში, მაგალითად, ფოლადის ინდუსტრიის) გათვალისწინებით, ეკონომიკა ხდება უფრო ელექტროენერჯიულად ინტენსიური, ვიდრე წარსულში. ახლა უფრო მეტი უპირატესობა ენიჭება ელექტროენერჯის მიწოდების ხარისხს. აქედან გამომდინარე, ბევრ ეკონომიკურ სექტორში გადამწყვეტი გახდა ენერჯის დაბალი ღირებულება და ელექტროენერჯის საკმაოდ საიმედო მომარაგება. სახელმწიფოები, ექსპერტები და სამრეწველო დარგის ვარაუდობენ, რომ მზის ენერჯია და ქარი იქნება მომავლის ენერჯია, მაგრამ სანამ ველოდებით, თუ როგორ ტრანსფორმირდება აწმყოს ენერჯია ტექნოლოგიების საშუალებით, მანამდე დამოკიდებული ვართ ტრადიციულად ენერჯის მიღებაზე, რომელიც გულისხმობს საწვავის მიწისქვეშა ქანებიდან მიღებას, რომლებიც ცნობილი არიან როგორც ფიქალი (Shale Revolution, 2019).

აშშ-ს ენერჯის დამოუკიდებლობის ისტორიაში, 2016 წლის 29 სექტემბერი მნიშვნელოვანი დღე იყო. OPEC ორი წლის განმავლობაში ცდილობდა ფიქალის ინდუსტრიის შემცირების სტრატეგიის შემუშავებას, რათა მაქსიმალურად შეემცირებინა ფასები ბაზარზე, რომ ფიქალის ინდუსტრია დარჩენილიყო მოგების გარეშე. ფიქალის რევოლუციამ გამოიწვია აშშ-ში წარმოებული პროდუქციის გაზრდა, ასე რომ, მალევე საუდის არაბეთმა და რუსეთმა დაასკვნა, რომ საბაზრო წილის მუდმივი დაკარგვა უნდა შეჩერებულიყო (America's Path, 2019) შედარებით იაფი ფიქალი - გაზი დაეხმარა აშშ-ს შეამციროს ნახშირის გამოყენება, რომელიც წარმოადგენს ყველაზე დამაბინძურებელ წიაღისეულ საწვავს, თითქმის 40%-ით 2008 წლის შემდეგ. მსგავსი პოლიტიკით ჩინეთმა თხევადი ბუნებრივი აირის შესყიდვების გაზრდით შეამცირა მისი ენერჯეტიკის დამოკიდებულება ქვანახშირის მიმართ. ბევრი ექსპერტი გაკვირვებული იყო იმით, რომ ჰორიზონტალური ბურღვა და ჰიდრავლიკური მოტეხილობა თითქმის ექსკლუზიურად მხოლოდ ამერიკაში გვხვდება. მიუხედავად იმისა, რომ ფოროვანი საწვავის ნავთობი და გაზი გვხვდება მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში, აშშ-ს ფიქალის რევოლუციას უფრო მეტი სჭირდებოდა, ვიდრე უბრალოდ გეოლოგია. აშშ-ს უკვე გააჩნია მძლავრი ენერჯეტიკული ინდუსტრია, რომელსაც აქვს საკმაოდ დიდი გამოცდილების მქონე სამუშაო ძალა და საშუალო დონის ინფრასტრუქტურის ქსელი, რომლის ხელმისაწვდომობის კაპიტალი მოდის მსოფლიოს უმსხვილეს საფინანსო ბაზრებზე. ბოლო ათწლეულისთვის დამახასიათებელი იყო აშშ-ს ნავთობისა და გაზის წარმადობის გაზრდა (57%-ით მოიმატება), რაც მეტწილად პერმის აუზის ბუნებრივი რესურსების სიუხვითაა გამოწვეული, რომელიც ტეხასეთიდან ახალ მექსიკამდეა გადაჭიმული და მარტო ეს ტუმბო უფრო მეტ ნავთობს აწარმოებს, ვიდრე OPEC-ის ქვეყნების უმეტესობა. ამ გარემოებამ უბიძგა მსოფლიოს უდიდესი ეკონომიკის ქვეყანას წიაღისეული საწვავის ექსპორტის გაზრდისკენ, რომელიც რამდენიმე წლის წინ წარმოუდგენელი იყო. აშშ-ს ნედლი ნავთობის ექსპორტი 2019 წლის პირველ ნახევარში საშუალოდ 2.9 მილიონ ბარელს შეადგენდა დღეში, რომელიც თითქმის 1 მილიონით მეტია ვიდრე 2018 წლის პირველ ნახევარში წარმოებული ნავთობისა. აშშ-ს ახალმა დომინანტობამ განაპირობა OPEC-ის ფასების შემცირება. ეს ქმნის ძლიერ დიპლომატიურ იარაღს, რაც აშშ-ს საშუალებას აძლევს დააწესოს აგრესიული სანქციები ნავთობის გატანასთან დაკავშირებით ირანიდან და ვენესუელაიდან, საიდანაც ნედლი ნავთობი მუდმივად გაედინება.

აღნიშნულ გარემოებას გააჩნია გეოეკონომიკური განზომილება და უკავშირდება ისეთი პრობლემას, რომელიც მოიცავს გლობალური და რეგიონული სატრანზიტო კომუნიკაციური არხების და სისტემების გადაკეტვა და მათი გამოყენება როგორც პოლიტიკური სახის იარაღი. საილუსტრაციოდ ასევე მნიშვნელოვანია მეორე მაგალითი, რომელიც ჯერ კიდევ მიმდინარე პროცესშია. მოგვეხსენება, თუ რა

დაძაბული ვითარებაა ირანში, კერძოდ **ჰორმუზის სრუტესთან** დაკავშირებით. მიზეზების დასადგენად უპრიანია ზედმიწევნით შევისწავლოთ და გამოვიკვლიოთ რა არის ჰორმუზის სრუტე? რა მოხდება თუ ჩაიკეტება? რატომ წარმოადგენს მისი ჩაკეტვა ასეთ დიდ საშიშროებას? მსოფლიოში ძნელად მოიპოვება იმაზე მნიშვნელოვანი ადგილი ნავთობის მიწოდებისთვის ვიდრე ეს არის ჰორმუზის სრუტე. ის სპარსეთის ყურიდან მსოფლიოს ოკეანეებში ნავთობის გადატანის ერთადერთი გზაა (Isdore, 2019: 1) ჰორმუზის სრუტე არის მსოფლიოში ყველაზე მნიშვნელოვანი ნავთობ კორიდორი - არაბეთის ყურესა და ომანის ყურეს შორის. 39 კმ-ის სრუტე არის ერთადერთი გზა ღია ოკეანისკენ. გლობალური ნავთობპროდუქტების წარმოების ერთი მეექვსედით და მსოფლიოს თხევადის გაზის მესამედის მარაგით მისი მნიშვნელობა უდაოდ დიდია. იგი მდებარეობს ორანსა და ომანს შორის, აკავშირებს შემდეგ ქვეყნებს: ერაყი, ქუვეითი, საუდის არაბეთი, ბაჰრეინი, კატარი და არაბეთის გაერთიანებული საამიროები, საზღვრის გასასვლელებს არაბეთის ზღვასთან და მის ფარგლებს გარეთ (Why Hormuz is important, 2019) ნავთობის რაოდენობა, რომელიც არხზე გადის, შეუფასებელია მსოფიო ეკონომიკისთვის. დაახლოებით 80% ნედლეულის, რომელიც გაედინება სრუტით, განკუთვნილია აზიის ბაზრებისთვის. ენერჯის ანალიტიკური ფირმის Vortexa-ს მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად 2018 წლის განმავლობაში დაახლოებით 22.5 მილიონი ბარელი ნავთობი გავიდა ჰორმუზის სრუტეზე. ეს იყო ნავთობის გლობალური ყოველდღიური წარმოების დაახლოებით 24% და ნავთობის თითქმის 30% მოძრაობს მსოფლიოს ოკეანეებში ჰორმუზის სრუტის გავლით. საერთო ჯამში, ჰორმუზის სრუტეზე გამავალი ნავთობის რაოდენობა დაახლოებით ორჯერ მეტია, ვიდრე აშშ-ს ნავთობპროდუქციის მთლიანი წარმოება (Isidore, 2019: 3). ჰორმუზის სრუტის გავლით ნავთობისა და გაზის ექსპორტის შესაძლო შეფერხება მნიშვნელოვან უარყოფით გლობალურ ეკონომიკურ გავლენას გამოიწვევს, რის გამოც ირანი ასიმეტრიული ომის საფრთხის წინაშე დადგება (Lahabi, 2019). სრუტის გეოპოლიტიკური მნიშვნელობის ისტორია მოგვითხრობს, რომ იგი დიდი ხანია საერთაშორისო დაძაბულობის რეგიონალური მნიშვნელობის წერტილი იყო თეირანსა და დასავლეთს შორის, რომელიც ბოლო პერიოდში მზარდი და აქტუალური ხდება. ერთ-ერთი ბოლო ესკალაციის დროს ირანის ხელისუფლებამ დაიპყრო ბრიტანულ დროშიანი „სტენა იმპერო“ ნავთობის ტანკერი და ირწმუნებოდა, რომ იგი ”არღვევს საერთაშორისო საზღვაო წესებს” (Suyin, 2019). ირანის ყოფილმა პრემიერ მინისტრმა ჰოიდამ ერთ დროს ჰორმუზის სრუტეს უწოდა "ჩვენი ჯეკულარული ვენა" (Suyin, 2019).

წყაროების/ლიტერატურის მიმოხილვა: მოცემულ თემატიკასთან მიმართებაში საინტერესო მონაცემებს და მიდგომებს წარმოაჩენენ ქართველი მკვლევარები - გიორგი კვინიკაძე (*„გეოეკონომიკის საფუძვლები“, პირველი და მეორე ნაწილი, თსუ, თბილისი, 2017*), გურამ ჯოლია (*„საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები“*,

ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015) და ბესიკ ალადაშვილი („ეკონომიკური უსაფრთხოება - თეორია, მეთოდოლოგია და პრაქტიკა“, საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირი „საზოგადოება ცოდნა“, თბილისი, 2011). მათ ნაშრომებში შესწავლილია თანამედროვე გეოეკონომიკური პროცესების დინამიკა და მათ კორელაცია საერთაშორისო უსაფრთხოების აქტუალურ საკითხებთან. ავტორებმა პირველად საკვლევ ობიექტად წარმოადგინეს გეოეკონომიკური უსაფრთხოების აქტორი - სახელმწიფოს გეოეკონომიკური უსაფრთხოება. მე-20 საუკუნის განმავლობაში საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში მიმდინარეობდა რადიკალური ტრანსფორმაციული პროცესები. ამ პერიოდში გამოიკვეთა საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების აქტუალური ასპექტები და განხილულია მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის კონტურები. მსოფლიო გამოცდილებით განსაზღვრულია როგორი სახის ეკონომიკური განვითარების მოდელები არსებობს და განხილულია როგორი სახის კონგლომერატებით ყალიბდება ისინი. ერთ-ერთი ასეთ მოდელს წარმოადგენ იმპორტზემცველი წარმოების განვითარება, შედარებით ნაკლებეფექტურია. ამას გარდა, დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა ისეთ ფენომენს, რომელსაც ეწოდება ეკონომიკური უსაფრთხოება. საქართველოში დაფიქსირებული ეკონომიკური უსაფრთხოების არსის განმარტება და მისი ძირითადი ინდიკატორების განსაზღვრება. მასში კარგად არის ჩამოყალიბებული ეკონომიკური უსაფრთხოების და მასთან დაკავშირებული გლობალური, რეგიონული და ლოკალური გეოეკონომიკური პროცესების გაცნობიერების უნარი. მკაფიოდ მოახდინოს გაცნობიერება იმ გარემოების, თუ რა პარამეტრებით ხორციელდება ომის თაობებს შორის განსხვავებათა დაფიქსირება.

ამას გარდა, საინტერესოს უცხოელი მკვლევარების ხედვა გეოეკონომიკური უსაფრთხოების მოდელის შესახებ. თომას ტროის და უილიამ კასებიერის („*Violent Systems: Defeating Terrorists, Insurgents and Other Non-State Adversaries*“, *INSS Occasional Paper 52, USAF Academy, Colorado, 2004*) ნაშრომში კარგად არის არის წარმოჩენილი იმ პროცესების ანალიზი, რომელიც შეიქმნა 9/11 ტრაგიკული მოვლენის შედეგად და რამდენად შეიცვალა მსოფლიო პოლიტიკის დინამიკა და გახდა უფრო მეტად აქტუალური ახალი განზომილების ე.წ. „აგრესიული არასახელმწიფოებრივი აქტორების“ ფაქტორი ამ პროცესებში. ფაქტობრივად, უკვე ამ მოვლენების შედეგად, ომის და მშვიდობის საკითხები დაისვა განსხვავებულ ფორმატში და საერთაშორისო ურთიერთობები გადავიდა ახალი სახის ფორმაციაში, რომელსაც პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ საერთაშორისო ეკონომიკური უსაფრთხოების სისტემა და ახალი იდენტიფიკაცია წარმოჩინდა ე.წ. „გლობალური ეკონომიკური უსაფრთხოების“ ფენომენი. ამავე კონტექსტში ნაშრომი გვიჩვენებს, თუ როგორ იქნა ფორმირებული და ძლიერ შეცვლილი 200 წლიანი ისტორია ახალი ტიპის კონფლიქტების

გეოეკონომიკური ომების მიერ, სადაც ახალ აქტორებად გვევლინებიან უკვე არასახელმწიფოებრივი აქტორებიც.

მეთოდოლოგიური საფუძველი: კვლევის დამუშავების დროს გამოყენებული იქნება საერთაშორისო ურთიერთობების სამეცნიერო-თეორიული მიმართულებების სპეციალური კონცეფციებზე აგებული სხვადასხვა სახის მიდგომები. დასამუშავებელი თემის სპეციფიკიდან გამომდინარე, სავარაუდოდ გასათვალისწინებელია საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიული სკოლების ის სამეცნიერო პარადიგმები, რომლებიც ეხმიანებიან რელიგიის ფაქტორების მნიშვნელობას საერთაშორისო ურთიერთობებში. მათგან გამოსაყოფია შემდეგი მიმდინარეობები:

ა) **„ურთიერთდამოკიდებულების თეორია“:** ამ თეორიის თანახმად, სახელმწიფოებს შორის გაზრდილი ურთიერთდამოკიდებულება ამცირებს ერთმანეთის საპირისპიროდ კონფლიქტში ჩართვის შესაძლებლობას, მისი მომხრეების აზრით, მოდერნიზაცია და გლობალიზაცია წარმოადგენენ ხელშემწყობ პროცესებს სახელმწიფოთა ურთიერთდამოკიდებულების დონის გაზრდის კუთხით.

ბ) **„თანამშრომლობითი უსაფრთხოების“ თეორია:** ამ თეორიის მიხედვით ქვეყნების კოალიციაში გაწევრიანება, ან თანამშრომლობითი კავშირების შექმნა დანარჩენ ქვეყნებთან, სხვადასხვა მიზეზით შეიძლება აიხსნას. თუმცა, ყველზე მტკიცე განმარტებებელ ფაქტორად საერთო საფრთხის აღქმა უნდა ჩაითვალოს. საერთო საფრთხის აღქმის შემდეგ, თანამშრომლობით კავშირში შესაძლებელია გაერთიანდნენ ისეთი ქვეყნებიც კი, რომლებსაც განსხვავებული იდეოლოგიური პრინციპები გააჩნიათ. სახელმწიფოებს თანამშრომლობისაკენ უზიძგებთ გარკვეული საფრთხეების გლობალიზაცია, რომელთანაც ინდივიდუალურად უძლურნი არიან და ამიტომ აყალიბებენ საერთო კავშირებს;

გ) **„უსაფრთხოებისა და უსაფრთხოების თეორია“ (Securization Theory):** ამ თეორიის ფარგლებში გამოკვეთილია ნეორეალისტური ხედვა პოსტ-ინდუსტრიულ ეპოქაში საფრთხეების იდენტიფიკაციის მნიშვნელობის შესახებ. ამავე თეორიის ფარგლებში უსაფრთხოების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გარემოებად დაფიქსირებულია გეოეკონომიკური უსაფრთხოების არსი და მისი გავლენა გლობალიზაციის პირობებში საერთაშორისო საზოგადოების განვითარების საქმეში. ამიტომაც მისი გამოყენება ჩვენს კვლევაში წარმოადგენს აქტუალურ საკითხს და სწორედ გეოეკონომიკური უსაფრთხოების ინდიკატორების წარმოჩენა არის მნიშვნელოვანი გარემოება.

დისკუსია/შედეგები: როგორც ცნობილია და როგორც ჩვენ ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, გლობალიზაციის ერთ-ერთ მთავარ მახასიათებელს მისი დეტერიტორიზაცია, ანუ სახელმწიფო (ეროვნული) საზღვრების ეტაპობრივად მოშლა წარმოადგენს. შესაბამისად, ძირეულად იცვლება სახელმწიფოს მნიშვნელობა და მისი ფუნქცია. თუ თანამედროვე პერიოდამდე იგი საზოგადოების პოლიტიკური

ორგანიზაციის ძირითადი ფორმა და საერთაშორისო ურთიერთობების ფაქტობრივად ერთადერთი სუბიექტი იყო, გლობალიზაციის ეპოქაში მისი მნიშვნელობა აშკარად მცირდება. სახელმწიფოს ბევრ ფუნქციას ინაწილებენ საზოგადოებრივი და არასამთავრობო ორგანიზაციები, ხოლო საერთაშორისო ასპარეზზე სულ უფრო დიდ როლს თამაშობენ საერთაშორისო ორგანიზაციები და ტრანსნაციონალური კორპორაციები. გლობალიზაციის ერაში სახელმწიფო ფუნქციების შესახებ ორი სხვადასხვა თვალსაზრისი არსებობს. ერთის მიხედვით, გლობალიზაციას მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებზე რადიკალური გავლენა არ მოუხდენია და სახელმწიფო კვლავ რჩება მთავარ პოლიტიკურ ორგანიზმად და საერთაშორისო ურთიერთობების ძირითად სუბიექტად (ანტიგლობალისტების ანუ სკეპტიკოსების წარმოდგენა). მეორე პოზიციის თანახმად კი, გლობალიზაცია სახელმწიფოს თანდათანობით გაქრობაზე მიანიშნებს, მის წინაშე არსებულ პასუხისმგებლობას სხვა ორგანიზაციები ინაწილებენ და მომავალი ერთიან, სახელმწიფო საზღვრებს გარეშე არსებულ მსოფლიოს ეკუთვნის (გლობალისტური ხედვა). ამავე დროს, სწორედ ეკონომიკური გლობალიზაცია წარმოადგენს გეოეკონომიკური უსაფრთხოების ერთ-ერთ მთავარ საფუძველს და სახელმწიფო, როგორც მთავარი აქტორი ამ კონცეფციის, როგორც მომხმარებელი და უშუალოდ მონაწილე წარმოადგენს მთავარ ობიექტს. გლობალიზაციის პერიოდში გარკვეული ცვლილება განიცადა სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკას დაქვემდებარებულმა კონტინენტმა. თუ ადრინდელი პერიოდის განმავლობაში სახელმწიფოს პოლიტიკა საკუთარ მოსახლეობაზე იყო გათვლილი, გლობალიზაციის ზეგავლენის შედეგად სახელმწიფო თავის ინტერესებს სხვებზეც ავრცელებს და აღნიშნული პოლიტიკის გატარების შედეგად ეროვნულ საზღვრებს უგულვებელყოფს. მეორე თავისებურება იმაში გამოიხატება, რომ გლობალიზაციამ ხელი შეუწყო სახელმწიფოთა შორის უფრო ხშირ და ინტენსიურ კონსულტაციებს, რაც ერთობლივი პოლიტიკის ჩამოყალიბებისათვის ნაყოფიერ ნიადაგს წარმოადგენს. გლობალიზაციასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობების ფარგლებში დამახასიათებელი მოვლენაა ისიც, რომ გლობალიზაციამ მნიშვნელოვანწილად შეამცირა სახელმწიფოთა შორის ომების შესაძლებლობა. დღევანდელ მსოფლიოში კონფლიქტის ყველაზე გავრცელებულ ფორმად გვევლინება შიდა დაპირისპირება სახელმწიფოს ცენტრალური ხელისუფლების წინააღმდეგ და არა ტერიტორიული კონფლიქტები სახელმწიფოებს შორის (Keohene, Nye, 1989: 20-22).

მოცემული პოზიციის თანახმად, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ისეთი ზესახელმწიფოებრივი (სუპრანაციონალური) ორგანიზაცია, როგორც არის ევროკავშირი. მოცემული საერთაშორისო რეგიონული ინსტიტუტი უფრო მეტია, ვიდრე ჩვეულებრივი საერთაშორისო ორგანიზაცია, სადაც წევრი სახელმწიფოები სრულად ინარჩუნებენ სუვერენიტეტს და თავიანთ ინტერესებს ორგანიზაციის რეკომენდაციებსა და დადგენილებებზე მაღლა აყენებენ. ევროკავშირი თავისებური, რეგიონული მასშტაბის გლობალიზაციის მაგალითს წარმოადგენს: ზეეროვნული სტრუქტურები - მათ შორის ევროპარლამენტი, ევროპული საბჭო და ა.შ. ერთიანი თავდაცვის სისტემა, უვიზო მიმოსვლა, საერთო ვალუტა და სხვა მრავალი ატრიბუტი გვიჩვენებს, რომ საქმე გვაქვს ზესახელმწიფოს ჩანასახთან. ევროკავშირის წევრმა

ქვეყნებმა ნებაყოფლობით თქვეს უარი სახელმწიფო სუვერენიტეტის გარკვეულ ნაწილზე და ეს ფუნქცია ევროკავშირის შესაბამის ინსტიტუტებს გადასცეს, ანუ სრულ ეროვნულ სუვერენიტეტზე მალა მოსახლეობის ეკონომიკური კეთილდღეობა დააყენეს.

ამიტომაც უპრიანი იქნებოდა შემუშავებული ყოფილიყო ახალი ტერმინი, რომელიც ზუსტად გამოხატავდა მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის გეოეკონომიკურ ასპექტებს. თუმცა მანამდე საინტერესო იქნებოდა უშუალოდ ეკონომიკური უსაფრთხოების ტერმინის განმარტება და შემდეგ უკვე ამის საფუძველზე ახალი სახის ტერმინის დანერგვა. ცნობილი ქართველი უსაფრთხოების კვლევების სპეციალისტი და პროფესორი ბესიკ ალადაშვილის განსაზღვრავს ეკონომიკურ უსაფრთხოებას, როგორც: წინასწარ განსაზღვრულ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, მალისმიერ და ა.შ. ღონისძიებათა კომპლექსური სისტემა, რომლის მიზანმიმართული განხორციელებაც უზრუნველყოფს პიროვნების, საზოგადოების და სახელმწიფოს სასიცოცხლო ეკონომიკური ინტერესების მუდმივ დაცვას და ქვეყნის ეკონომიკის დინამიკურ განვითარებას, როგორც მშვიდობიან პერიოდში, ასევე საშინაო და საგარეო ექსტრემალური სიტუაციების და პოლიტიკური, ეკონომიკური, ეკოლოგიური და სხვა საფრთხეების დინამიკის გათვალისწინებით (ალადაშვილი, 2011: 10). ამიტომაც უკვე გეოეკონომიკური უსაფრთხოების განსაზღვრისას შეიძლება შევიმუშავოთ ასეთი სახის დეფინიცია: „გეოეკონომიკური უსაფრთხოება - გლობალური ეკონომიკის პირობებში ურთიერთდამოკიდებულების კომპლექსის საფუძველზე განვითარებული პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო და სოციალური პროცესების ინტეგრაციის მოდელი, სადაც დომინირებენ მთავარი ეკონომიკური აქტორები და რომელიც განსაზღვრავს მათი გეოპოლიტიკური და მეგა-ეკონომიკური ინტერესების პირობებს და რომელიც თავის მხრივ განაპირობებს მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის განვითარებას“. ასეთი განსაზღვრება, რომელიც გვთავაზობს ამ კვლევის ავტორი წარმოადგენს ოპტიმალური ვარიანტს მისი შინაარსობრივი მომენტებიდან გამომდინარე, რომელიც მეტნაკლებად შეესაბამება დღევანდელი საერთაშორისო ეკონომიკური პროცესებს.

ნატო-ს როლი შავი ზღვის უსაფრთხოების პოლიტიკაში და გეოეკონომიკური ფაქტორები

უსაფრთხოება და სტაბილურობა წარმოადგენს წინაპირობას სტაბილური განვითარების, გლობალურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სისტემებში წარმატებული ინტეგრაციის და შავი ზღვის რეგიონში და შავი ზღვის ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოში, მდგრადი ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით. ცივი ომის პერიოდში, შავი ზღვა „დაყოფილი“ იყო ერთი მხრივ, თურქეთის რესპუბლიკას, როგორც ნატო-ს წევრს და მეორე მხრივ, ყოფილ საბჭოთა კავშირს და ვარშავის პაქტიდან მოკავშირეებს - ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკას და რუმინეთის სოციალისტურ რესპუბლიკას შორის. შესაბამისად, შავი ზღვის უსაფრთხოება

ეფუძნებოდა ძალთა და ინტერესთა ბალანსს ნატო-ს და საბჭოთა ვარშავის პაქტს შორის (მარგველაშვილი, 2019: 1).

თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე, ისტორიულად შავი ზღვის რეგიონი ყოველთვის მნიშვნელოვანი სავაჭრო-ეკონომიკური ცენტრი და ენერგორესურსების სატრანზიტო დერეფანი იყო. 21-ე საუკუნეში კი ის ძლიერი ქვეყნების ძალაუფლებისთვის ბრძოლის ასპარეზადაც გადაიქცა და მსოფლიო ყურადღების ცენტრში მოექცა (გვენეტამე, 2024:1).

შავი ზღვის რეგიონი არის რუსეთისა და დასავლეთის კონკურენციის ცენტრალური ადგილი, რომელიც ევროპის მომავალზე პოლიტიკურ და გეოეკონომიკურ ჭრილში მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს. რეგიონი 2014 წელს მოსკოვის მიერ ყირიმის უკანონო ანექსიამდეც კი განიცდიდა კონფლიქტების ორ ათწლეულს. რუსეთმა 2008 წლიდან ოთხჯერ გამოიყენა სამხედრო ძალა რეგიონის ქვეყნების წინააღმდეგ. კრემლი ცდილობს რეგიონის ქვეყნებზე პრივილეგირებული გავლენის სფეროს შექმნას და შეზღუდოს მათი ინტეგრაცია ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში რის გამოც 2008 წელს რუსეთ-საქართველოს ომი მოხდა. რუსეთი ცდილობს გააძლიეროს თავისი რეჟიმის სტაბილურობა და გააუმჯობესოს სამხედრო შესაძლებლობები თავდაცვის მიმართულებით, მათ შორის აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვასა და ახლო აღმოსავლეთში ძალაუფლების უფრო გავრცელების მიმართულებით. ამ პროცესების შემდგომ ნატოს სტრატეგიულ დოკუმენტებში გაზრდილი ყურადღება მიაქცეის შავი ზღვის რეგიონს. 2016 წლის ვარშავის სამიტის კომუნიკე უფრო მკაფიოდ იყო ასახული რუსეთის აგრესიული ქმედებები რეგიონში და ის ხისტი პოლიტიკა რომელიც რეგიონის დესტაბილიზაციისკენ იყო მიმართული. რაც შემდგომ წლებში მისი აგრესიული ქმედებებით კიდევაც გამოჩნდა.

ორი წლის შემდეგ, 2018 წლის ბრიუსელის სამიტზე, ნატოს კომუნიკეში დაიწყო შავ ზღვაში უსაფრთხოების განმტკიცების შემდგომი მიმართულებების გამოკვეთა: მოკავშირეთა საზღვაო პოზიციის გაძლიერების მიმართულებით. ნატოს ყოფნისა და აქტივობის გაზრდა და ალიანსსა და მის პარტნიორებს შორის თანამშრომლობის განვითარება: საქართველოში და უკრაინაში. 2021 წლის ბრიუსელის სამიტმა დაგმო რუსეთი მისი სამხედრო გაძლიერების პოლიტიკა და მოუწოდა უკრაინის პორტებისა და აზოვის ზღვის ბლოკადის მოხსნა. უკრაინასთან შავი ზღვის რეგიონში უსაფრთხოების საკითხებში და საქართველოსთან ჰიბრიდული საფრთხეებისადმი მდგრადობის გაზრდის შესახებ განცხადებებთან ერთად, სამიტის კომუნიკემ ნათლად აჩვენა, რომ ალიანსმა გაზარდა თავისი წვლილი სამივე სფეროში ერთგულ წინსვლაში (Horrell & Kuz, 2022: 1).

2022 წლის 24 თებერვალს რუსეთის მიერ უკრაინაში სრულმასშტაბიანი სამხედრო შეჭრის შედეგად ევროატლანტიკური უსაფრთხოების გარემო

ფუნდამენტურად შეიცვალა. დასავლეთსა და რუსეთს შორის დაპირისპირების არეალს დღეს სწორად შავი ზღვის რეგიონი წარმოადგენს (გვენეტაძე, 2024:1). რუსეთის შეჭრამ უკრაინაში გაზარდა შავი ზღვის რეგიონის სტრატეგიული მნიშვნელობა ნატოს აღმოსავლეთ ფლანგის უსაფრთხოებისთვის. რუსეთის შავი ზღვის ფლოტის აქტიურობა, ენერგეტიკული შანტაჟი და საზღვაო კავშირგაბმულობის ხაზების ბლოკირება საფრთხეს უქმნის ალიანსს და მის პარტნიორ ქვეყნებს (მოლდოვა, უკრაინა, საქართველო). მიუხედავად იმისა, რომ ნატოს შავ ზღვაში მოქმედების შესაძლებლობა შეზღუდულია მონტრეს კონვენციით, ალიანსს შეუძლია გააძლიეროს შეკავების სანდოობა რეგიონში სამხედრო ყოფნის გაზრდით და პარტნიორებთან თანამშრომლობის გაფართოებით.

2022 წლის ნატოს მადრიდის სამიტზე მიღებულ იქნა „ნატოს 2022 წლის სტრატეგიული კონცეფცია“, რომელშიც თანამშრომლობითი უსაფრთხოების ფორმატში ასახულია ალიანსის მიდგომა შავი ზღვის რეგიონისადმი სადაც მკაფიოდ წერია, რომ „დასავლეთ ბალკანეთისა და შავი ზღვის რეგიონს სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს ალიანსისთვის. ჩვენ კვლავ დავუჭერთ მხარს ამ რეგიონების დაინტერესებული ქვეყნების ევროატლანტიკურ მისწრაფებებს. ჩვენ გავზრდით ძალისხმევას, რათა გავაძლიეროთ მათი შესაძლებლობები, გაუმკლავდნენ მათ წინაშე არსებულ სხვადასხვა საფრთხეებსა და გამოწვევებს და გავაუმჯობესებთ მათ მდგრადობას მესამე მხარის მავნე ჩარევისა და იძულების მიმართ“ (ნატოს 2022 წლის სტრატეგიული კონცეფცია, 2022:16). სწორედ აღნიშნული ჩანაწერი მოწმობს იმ პოლიტიკას რომელიც გააჩნია ნატოს ამ რეგიონისადმი. რაც რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ კიდევ უფრო გაიზარდა ინტერესი და დამოკიდებულება შავი ზღვის რეგიონისადმი. შავი ზღვის რეგიონი აღიარებულია, როგორც სტრატეგიული მნიშვნელობის ზონა, რომელსაც საფრთხე ემუქრება რუსეთის გაფართოებული სამხედრო შესაძლებლობებითა და ჰიბრიდული აქტივობებით. ახალი სტრატეგიის მიხედვით, ალიანსს უფრო მეტად უნდა შეეძლოს წევრი ქვეყნების ტერიტორიის დაცვა აღმოსავლეთ ფლანგზე მყოფი ჯარების საფუძველზე. რუსეთის მიერ უკრაინაში შეჭრის საპასუხოდ, ნატომ დაიწყო ეტაპობრივი საპასუხო გეგმების დასახვა და განხორციელება. ამავე დროს მოკავშირეებმა აღიარეს შავი ზღვის რეგიონის სტრატეგიული მნიშვნელობა ივლისში ვილნიუსში გამართულ სამიტზე. მათ პირობა დადეს გრძელვადიანი მხარდაჭერის უკრაინის მიმართ, ასევე ასახეს ალიანსში მისი მომავალი გაწევრიანების საგზაო რუკა. მათ ასევე პირობა დადეს, რომ გააგრძელებენ მოწყვლადი პარტნიორების, მოლდოვას რესპუბლიკისა და საქართველოს რეფორმებისა და ადაპტაციების განხორციელებას მათზე მორგებული მხარდაჭერის პაკეტების მეშვეობით, რათა ხელი შეუწყონ მათ მდგრადობასა და ძლიერებას, რადგან ისინი აგრძელებენ გზას ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციისკენ და შესაბამისად რუსეთის მხრიდან იზრდება საფრთხეების განზომილება.

ყველაზე სერიოზული რისკი შავი ზღვის რეგიონთან დაკავშირებით არის რუსეთის მიერ სიტუაციის ესკალაცია დასავლეთის უფრო აგრესიული სანქციების, სამხედრო მხარდაჭერის ან სამხედრო მოქმედებების საპასუხოდ. ესკალაციას შეიძლება ჰქონდეს მრავალი ფორმა, მათ შორის ევროპაში ენერჯის მიწოდების სრული შეწყვეტა, უფრო სერიოზული კიბერშეტევები, უფრო მკაცრი შეზღუდვები რუსულ და უკრაინულ ექსპორტზე მარცვლეულისა და სხვა საქონლის, როგორცაა სასუქები. თავდასხმები წყალქვეშა მილსადენებზე და სატელეკომუნიკაციო კაბელებზე და უფრო სერიოზული სარაკეტო თავდასხმები უკრაინის ქალაქებზე და სტრატეგიული ინფრასტრუქტურის სამიზნეებზე, ასევე საფრთხეების ჰორიზონტალური ესკალაცია და რაც მთავარია, ბირთვული ან ქიმიური იარაღის გამოყენება (Hooker, 2023:1).

რუსეთის უშუალო მიზანია უკრაინის მოკვეთა შავი ზღვის სანაპიროდან, უზრუნველყოს სახმელეთო კავშირი ყირიმთან და დაამყაროს კონტროლი ოდესაზე. ეს საშუალებას მისცემს რუსეთს დომინირებდეს საზღვაო ვაჭრობასა და ენერგეტიკულ მარშრუტებზე, შეარყიოს უკრაინის დამოუკიდებლობა და სახელმწიფოებრიობა და შეამციროს მისი ღირებულება დასავლეთისთვის. ფინეთისა და შვედეთის ნატოში გაწევრიანების შემდეგ რუსეთი ბალტიის ზღვაში თავს შევიწროებულად გრძნობს და სავარაუდოდ გააორმაგებს თავის პოზიციას შავ ზღვაში ბალტიისპირეთში ზარალის კომპენსაციის მიზნით.

დასკვნა

უკრაინაში რუსეთის შეჭრით, საგრძნობლად გაიზარდა საფრთხე ალიანსის პარტნიორებისთვის შავი ზღვის რეგიონში. მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთი დროებით დასუსტდა, მის მიერ ინიცირებული სამხედრო, კიბერ და ჰიბრიდული საფრთხეები რეგიონში კვლავ აქტუალურია და ის ამ მიმართულებით კვლავ აგრძელებს აგრესიულ პოლიტიკას. გეოეკონომიკური უსაფრთხოების კონტექსტში რუსეთის მიერ უკრაინული მარცვლეულის ზღვით გადაზიდვის ბლოკადა და მასთან დაკავშირებული პროცესები ქმნის რისკებს, მათ შორის კრიტიკული საზღვაო ინფრასტრუქტურაზე დივერსიამ შეიძლება შეაფერხოს მიწოდების ჯაჭვები რეგიონში, რაც ნეგატიურად აისახება რეგიონის მოთამაშეების პოლიტიკაზე.

დასავლეთმა უნდა გააძლიეროს უკრაინის სამხედრო შესაძლებლობები რუსული აგრესიის მოსაგერიებლად, იმისათვის, რომ შეზღუდოს რუსეთის შესაძლებლობა მიაღწიოს მიზნებს და მოახდინოს დომინირება შავ ზღვაში. გაზრდილი შესაძლებლობები უკრაინას საშუალებას მისცემს კიდევ უფრო შეამციროს რუსული საზღვაო ყოფნა და უზრუნველყოს თავისი პორტები მნიშვნელოვანი

ექსპორტისთვის, რაც გეოეკონომიკური მიმართულებით მნიშვნელოვანია. გრძელვადიან პერსპექტივაში უკრაინა შეიძლება გახდეს მნიშვნელოვანი რეგიონალური მოთამაშე და შეუცვლელი საყრდენი რუსული ექსპანსიონიზმის შეკავებაში.

რუსეთის ჰიბრიდული ქმედებების წინააღმდეგ რეგიონული პარტნიორების მდგრადობის გასაზრდელად, ნატო მჭიდროდ უნდა ითანამშრომლოს ევროკავშირთან, მის მიზნებს შორის უნდა იყოს მოლდოვას, საქართველოს, უკრაინის შესაძლებლობების გაძლიერება კიბერუსაფრთხოების სფეროში და დეზინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლაში. შავი ზღვის რეგიონში ნატოს უფრო ფართო ჩართულობა და ყოფნა რეგიონის ქვეყნების ინტერესებშია, რადგან ეს გააძლიერებს მათ უსაფრთხოების განცდას და მოკავშირეთა თავდაცვისა და შეკავების შესაძლებლობებს გაზრდის. ასევე, ნატომ უნდა განიხილოს ინიციატივები და მოახდინოს სხვადასხვა ქმედებები შავი ზღვის რეგიონში უსაფრთხოების სხვადასხვა რისკების გადასაჭრელად, მათ შორის რუსეთის აგრესიის შესაკავებლად, შეიარაღების კონტროლის მიმართულებით, გარემოს დაბინძურების და ა.შ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბახტაძე ლელა, ვეშაპიძე შოთა, ზუბიაშვილი თამაზ, „გეოეკონომიკა“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი 2021. <https://digitallibrary.tsu.ge/book/2021/sep/readers/bakhtadze-geoekonomika-reader.pdf>
2. გვენეტაძე ნათია, „ შავი ზღვის რეგიონის უსაფრთხოება და ნატო“, საინფორმაციო ცენტრი ნატოსა და ევროკავშირის შესახებ, თბილისი 2024. <https://infocenter.gov.ge/blog/shavi-zghvis-regionis-usaftrkhoeba-da-nato/>
3. მარგველაშვილი ზაალ, „უსაფრთხოება შავი ზღვის რეგიონში“, ლევან მიქელაძის სახელობის დიპლომატიური სასწავლო და კვლევითი ინსტიტუტი საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო, 2019. https://di.gov.ge/wp-content/uploads/2021/02/security_black_sea_ge.pdf
4. “Renewable Power Pathways”, Special Bulletin, Department of Energy, Washington, 2000;

5. Akhvlediani, Tamar "Energy-Geopolitics of Syrian Regional War: Global and Regional Aspects", MA Thesis, IBSU, Tbilisi, 2018;
6. Aljazeera” *Why is the Strait of Hormuz so strategically important? Explaining the economic and geopolitical significance of the key waterway out of the Gulf*, 2019.;
7. Buzan, Barry “*People State and Fear*”, Pearson Education, London, 1991;
8. HAYNES, SUYIN. 2019 JULY 23, . "The Strait of Hormuz Is at the Center of Iran Tensions Again. Here's How the Narrow Waterway Gained Wide Importance." *Times*. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/soft-power>. n.d.
9. Hooker Richard, „A security strategy for the Black Sea“, Atlantic Council Task Force on Black Sea Security, 2023. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/a-security-strategy-for-the-black-sea/>
10. Horrell Steven, Kuz Ivanna, „NATO — Back in the Black (Sea)?“, Center for European Policy Analysis, 2022. <https://cepa.org/article/nato-back-in-the-black-sea/>
11. Isidore, Chris. “ *Why the Strait of Hormuz is so important*”, *CNN Business, Atlanta*, 2019.
12. Kettell, Steven. n.d. *britannica* . <https://www.britannica.com/topic/oil-crisis>.
13. Lack, Simon. n.d. "America's Path To Energy Independence: The Shale Revolution." *Forbes, 2021*.
14. Lahabi, Omid. "Strait of Hormuz: Why does Iran threaten to close it?" *euronews*. 2019.
15. Lasicova, J. "*bezpecnost-bezpecnosta agen da sucasnosti*". banka bystrica univerzita mateja bela2006..
16. *NATIONAL GEOGRAPHIC*. Feb. 21, 2013.. <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/non-renewable-energy/>.
17. *National Geographic*. JANUARY 30, 2019.. <https://www.nationalgeographic.com/environment/energy/reference/renewable-energy/>.
18. *Renewable Power Pathways*. national research council. 2000.
19. Robbins, James S. "Closing Strait Of Hormuz Is Fraught With Dangers For Iran." *radio farda*. April 29, 2019.
20. *The Environmental Impact Assessment Regulations* . (Scotland). 1999.
21. Wethe, David. "The Shale Revolution." *bloomberg*. 2019.